

ПРАВОВА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА БЕЗПЕКА СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

Нормативно-правові засади сімейного виховання в Україні

Баранова А.В., викладач кафедри права СумДУ

Сьогодні, як ніколи, в суспільстві усвідомлюється соціальна цінність сім'ї, її визначальна роль у вихованні, формуванні та розвитку особистості дитини. В усьому світі визнано, що сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором формування демографічного потенціалу.

Сім'я є основним виховним інститутом, що здійснює виховний вплив на особистість молодої людини, і це підтверджується закріпленням на конституційному рівні обов'язком держави здійснювати охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства (ч. 3 ст. 51 Конституції України). Крім того, сім'я відіграє ключову роль у практичному розв'язанні соціально-економічних та духовно-моральних питань життєдіяльності суспільства. У сім'ї відображаються всі суспільні процеси, вона випробовує на собі вплив усіх суспільних диспропорцій, суперечностей. Успішне виконання сім'єю своїх функцій визначається не тільки її внутрішнім станом, а й соціальним здоров'ям суспільства [6, с. 152].

Сім'я посідає особливе місце в системі соціальних інститутів, адже вона є регулює відносини статей, відтворювання, виховання дітей, взаємозв'язок віку, статі та родинності [7, с. 14]. Сім'я – динамічний суб'єкт, що постійно розвивається, його члени об'єднанні на різних рівнях буття, основним серед яких є чуттєвий рівень. Отже, відповідальність за утримання і виховання дітей покладена на батьків значно більшою мірою, ніж на державу. Зростає роль сім'ї у життєзабезпеченні та вихованні дітей, їх оздоровленні і лікуванні, отриманні освіти і спеціальності.

Сім'я завжди і майже повністю зорієнтована на майбутнє, тісно пов'язана з динамікою конкретних суспільних змін. У той же час сім'я як соціальний інститут є суттєвою рушійною силою змін на користь усіх її членів, тому швидко реагує на глобальні трансформації в суспільстві, зокрема у сфері економіки, технології, гендерної рівності тощо. Т. Парсонс наголошує, що суспільні зміни, що відбулися у ХХ столітті, значною мірою торкнулися сім'ї як соціальної інституції. Ці зміни «спрацювали» у напрямку ізоляції нуклеарної сім'ї, яка складається з су пругів та неповнолітніх дітей. На думку науковця, така нуклеарна сім'я набуває все більшу незалежність у всьому, що стосується власності [3, с. 134]. Зазначені зміни відображуються на функціях сім'ї, в тому числі й на особливостях виховання.

Державна підтримка сім'ї полягає у створенні необхідних умов для її соціального становлення, саморозвитку та самореалізації у всіх сферах діяльності, спрямовуванні зусиль на відродження родини, вжиття певних заходів на національному, регіональному та місцевому рівнях [2, с. 529].

Незважаючи на зміни, що впливають на форму, функції сім'ї у певний етап суспільного розвитку, цей соціальний інститут завжди пов'язує людину і суспільство, бере активну участь у формуванні нових суспільних відносин, нового укладу життя. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в соціумі, посилюють довгострокові тенденції щодо кардинальної зміни сім'ї як структурної одиниці суспільства. Виховний потенціал сім'ї знижується через проблеми, які виникають у взаємовідносинах сім'ї та держави, а також у внутрішньосімейних стосунках. Крім того, більшість сімей недостатньо реалізує свою виховну функцію. Сімейні тяготи, обмеженість батьків у часі для спілкування з дітьми призводять до розриву внутрішньосімейних зв'язків, обмежують можливість батьків і дітей разом проводити дозвілля і відпочинок. Внаслідок зниження престижу сім'ї, нестабільності сімейних стосунків, відсутності необхідної культури сімейного життя, пияцтва батьків зростає кількість сімей, що розпадаються, та дітей, які потрапляють до спеціальних дитячих закладів, жебракують, бродяжать. Саме тому посилюється актуальність державної політики щодо розвитку сім'ї і виховання, на нашу думку відіграє в цій політиці ключову роль.

Конституцією України закріплена норма про заборону втручання в сімейне життя громадян, проте в деяких випадках законом закріплена діяльність держави, спрямована на захист прав та інтересів дитини чи молодої людини у разі їх порушення. Відносини між членами сім'ї

регулюються у чинному законодавстві нормами Цивільного та Сімейного кодексів України, іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Найбільша кількість принципів та пріоритетів державної виховної політики у сфері функціонування сім'ї як соціальної інституції відображена в нормах Сімейного кодексу України. Так, визначальною засадою державної виховної політики є відображена у статті частині 3 статті 5 норма щодо пріоритету сімейного виховання [5]. Це положення є основою для діяльності всіх гілок влади щодо вирішення проблемних питань, наприклад, про визначення місця проживання та виховання дитини, створення дитячих будинків сімейного типу, виховання дітей у прийомній сім'ї тощо. Крім того, статті 150, 151, 152 цього кодексу визначають права та обов'язки батьків по вихованню дитини, які вони на можуть здійснювати всупереч інтересам дітей. Відповідальність батьків за виховання дитини закріплена у статті 59 Закону України «Про освіту» [4].

У 1999 році Верховною Радою України була прийнята постанова, в якій затверджено Концепцію державної сімейної політики. Цей нормативний документ визначає, що сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором формування демографічного потенціалу. В концепції наголошується, що більшість сімей недостатньо реалізує свої виховні функції, однак головна увага акцентується на економіко-соціальних проблемах сім'ї: працевлаштуванні, правовому захисті, соціальному та матеріальному забезпеченні. Визначені напрями сімейної політики характеризуються економічною спрямованістю: забезпечення життєвого рівня членів сім'ї не нижче, ніж прожитковий мінімум, вжиття заходів до зміцнення та розширення фонду житла, розширення натуральних видатків, пільг і додаткових цільових виплат сім'ям з дітьми, забезпечення безоплатного медичного обслуговування, забезпечення працевлаштування тощо.

Виховні проблеми, наявні в системі сімейного виховання, викликають занепокоєння суб'єктів, наділених законодавчою ініціативою, що призводить до розробки проектів нормативно-правових актів виховного спрямування. Так, за ініціативи Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та порту України у 2012 році створено проект Концепції сімейного виховання у системі освіти України, у громадському обговоренні якої приймають участь громадські організації, освітні заклади, професійні фахівці у сфері сімейного виховання, психологи, соціальні педагоги тощо. Однак, на нашу думку, є помилковим віднесення сімейного виховання до системи освіти, адже це самостійні, рівнозначні сфери суспільного буття, які тісно пов'язані, а не підпорядковані одна одній. Отже, варто наголосити, що Концепція сімейного виховання має визначати та нормативно врегульовувати діяльність не тільки в освітній сфері, тому, на нашу думку, варто долучити до її розробки фахівців із інших галузей суспільної діяльності.

Однак науковці наголошують, що законодавство України у сфері сімейної політики має більш декларативний, ніж практичний характер. В. Головченко вважає, що в Україні ще не напрацьовано чіткий механізм забезпечення реалізації та контролю за виконанням норм сімейного законодавства, що стосуються виховання та захисту прав дитини [1, с. 89]. Отже, на сучасному етапі розвитку для України першочерговим завданням є створення юридичної бази щодо виховання молоді в сім'ї, яка б повною мірою відповідала міжнародним вимогам і забезпечувала реалізацію прав кожної молодої людини та передбачала механізм захисту цих прав у випадку їх порушення. Виховна державна політика, спрямована на розвиток сім'ї потребує значних капіталовкладень, але забезпечує довготривалі результати, адже йдеться про молоде покоління, яке стане через десять-п'ятнадцять років рушійною силою суспільного розвитку, а отже закладені суспільні цінності, світогляд та культурні надбання, засвоєні в сім'ї, стануть мотивами активної суспільної діяльності та визначатимуть становлення та розвиток всієї держави.

Література:

1. Головченко В. Правові засади виховання та захисту прав дитини / В. Головченко // *Право України*, 2008. – №5. – С.88 – 91.
2. Дмитрієва Л. Інститут сім'ї в епоху соціальних трансформацій українського суспільства / Л. Дмитрієва // *Збірник наукових праць НАДУ*. – 2003. – №2. – С. 528 – 533.
3. Парсонс Т. Система современных обществ. / Т. Парсонс; пер.с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева. [под ред. М. С. Ковалевой]. – М.: Аспект Пресс, 1998. – 270 с.

4. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 34, ст.451.

5. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 21-22, ст.135.

6. Соціологія: Підручник / Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін.; [за ред. Н. П. Осипової]. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.

7. Kiprpatrick G. The family as Process and Institution. – New York, 1963.

Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, м. Суми, 25 травня 2013 р. / Ред.кол.: А.М. Куліш, М.М. Бурбика, М.І. Логвиненко, В.М. Семенов, А.В. Баранова. — Суми: СумДУ, 2013. — С. 163-165.